

ii.

Не знаємо, що ні в другій половині XIX століття, ні на початку століття XX сільський учитель в Україні не перебував у якомусь особливому, шанобливо виокремленому статусі. Якщо на біду собі мав учителювати в сільській школі, то повністю залежав від доброї (чи не зовсім) волі сільської громади, стосунків із місцевим панотцем і старостою, ба навіть (якщо вірити Франкові) шинкарем.

Йому винаймали житло, за виконувану роботу платили почасті грішми, а почасті — натурою, переважно продуктами харчування. Також учителів (принаймні в нас, на Поділлі) належало виділити пів гектара землі для ведення домашнього господарства (геть усі дані я беру з матеріалів «Подільських єпархіальних відомостей», нагадуючи притому, що початковою освітою в селах довго опікувалася церква, а не держава).

Грішми платили стільки, скільки могли зібрати, тому в когось платня була лише 60 рублів на рік, а комусь таланило на всі 120. Відомо багато фактів, коли громада не дотримувалася взятих на себе зобов'язань і вчитель залишався взагалі без платні. Інколи йому брався платити місцевий багатий землевласник, але це було абсолютним винятком, а не правилом. Переважно великим землевласникам було начхати й на школу, й на вчителів (і про це «Подільські єпархіальні відомості» пишуть цілком відверто, як і про таке ж ставлення до проблем шкіл із боку тодішнього «місцевого самоврядування»).

Читайте також: **Яке робоче навантаження вчителів в Україні та в Європі (докладна аналітика)**

Водночас священник за свою роботу отримував із казни 280 рублів. І вважалося, що цього дуже мало для гідного утримання власної сім'ї. Тому задля забезпечення додаткових доходів йому виділяли ще й 30 гектарів землі. Дуже часто, працюючи на ній, панотець не мав часу навіть на богослужіння й відправу різних треб, бо посівна є посівна, а парафіяни на той час якось переб'юються без слова божого.

Сільський учитель, на протигагу панотцеві, мав сам подбати про свої стосунки з громадою. Простіше кажучи, мав діяти так, щоби та хотіла платити йому. Для цього педагогові потрібно «мати терпіння аж до самозречення, щоби не впасти духом за таких несприятливих для нього умов» (цитую тогочасні настанови, якими влада «підтримувала» сільське вчительство). Є, щоправда, легший шлях: «...селянин визнаватиме учителя хорошим, якщо буде бачити його частіше на різних гулянках, але вчитель повинен цього уникати». Унаслідок цього сільський учитель часто змушений був животити сам і прирікати на те ж саме свою сім'ю.

Тим часом міський колега сільського вчителя початкової школи отримував за ту ж роботу гарантовані 240 рублів на рік. Але справді великим паном на тлі своїх убогих «родичів» із початкової школи виглядав викладач гімназії: його платня становила від 900 до 1500 рублів (дані за 1866 рік). Отака була «система».

І це в той час, коли в Німеччині, яка була тоді прикладом розбудови освітньої галузі, вже цілком усталилася мережа загальноосвітніх закладів, а вчитель отримав і належний статус, і повноцінну платню, й таке соціальне забезпечення, якого тоді не було в жодній іншій країні Європи, а в нас і зараз немає. «Ставлення держави до вчителя — це державна політика, яка свідчить або про силу держави, або про її слабкість», — говорив Бісмарк. І не тільки говорив (у нас десятиліттями говорять не гірше), а й діяв відповідно до сказаного.

Та бог із ним, із тим першим рейхсканцлером Німецької імперії! Не він же заповзязав був поставити народного вчителя «на таку висоту, на якій він ніколи не стояв, і не стоїть, і не може стояти в буржуазному суспільстві». Це взялися робити інші люди. І робили на диво наполегливо! Поки було кого сторцувати, тобто ставити на ту найвищу з висот. Щоб потім репресувати.

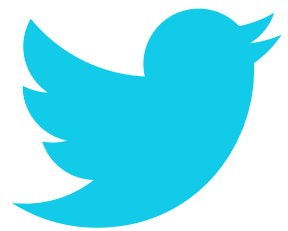
Читайте також: **Нова українська школа: як використані гроші - перелік по областях**

Ми сьогодні не пам'ятаємо вже, що в 20-ті роки минулого століття вкинутий державою в жєбри український учитель щиро працював на коренізацію й українізацію. Без будь-якого навчально-методичного забезпечення. І в умовах, коли, за свідченням Андре Жіда (а він брав дані з відкритих радянських джерел), у середині 1920-х років заборгованість учителям лише в Харківській області становила 724 тис. карбованців, власне ж платня за вчительську роботу була десь до 10 карбованців. Французький письменник із гіркотою зауважує: «Отже, запитуєш себе, як вдається жити вчителям і чи не станемо ми свідками ліквідації викладацького складу ще до ліквідації неписьменності?».

Але саме в ці роки українські освітяни створили диво, завдяки якому на теренах УРСР на початок 1930-х років 89,4% від загальної кількості школярів навчалися в українських школах, 7,8% — в російських, 4,9% — у єврейських...

І саме за це в 1930-ті роки кращу частину українського вчительства (насамперед учителів української мови та історії) буквально фізично ліквідовували. Внаслідок цього станом на 1938 рік у багатьох школах просто не було кому проводити уроки української мови та літератури й історії. Щоб поставити хоч когось до вчительського робочого стола, треба було терміново підготувати 1120 учителів української мови і 1140 — історії.

Саме тоді для навчання педкадрів було запроваджено короточасні семимісячні курси, на які брали тих, хто мав сім класів освіти і міг хоча б повноцінно читати й писати. Чого могли навчити вчорашнього семикласника за ті сім місяців? І чого міг навчати вже він сам після тих курсів? Згадуваний раніше Андре Жід відзначав, що в тогочасні педінститути РСФСР вдалося набрати лише 54% студентів, бо кому б це забалоглося все життя гарувати за копійки? Водночас студенти цих закладів «вражають своєю неграмотністю».



Читайте також: **Що думають про “безперервне дистанційне навчання” вчителі, батьки, омбудсмен та МОН: Пропонують продовжувати урок під час повітряної тривоги**

Про те, ким і як почувався вчитель у Другу світову й повоєнне лихоліття, говорити зайве: біда була бідою. Звернімося відразу до періоду, коли життя почало нарешті якось налагоджуватися.

Випускник педінституту 1960–1980-х років, якого направляли вчителювати в якесь село, мав за плечима тільки обіцянку житла, але не саме житло. Як і в XIX столітті, сільрада могла винайняти йому куток у якоїсь бабусі, надати (або не надати) компослуги. Мав зарплатню десь у межах 100 і менше карбованців. Багато це чи мало?

Одягнутися та взутися за такі гроші не вдалося б. Як і придбати якісь хоча б найнеобхідніші меблі для дому: простий диван тульчинського виробництва коштував 140–150 карбованців, «стінка» — від 800 і далі (й діставалася строго по блату, як і той-таки диван чи холодильник). Якщо вчитель уже мав сім'ю, то сидіти в коїрнім було до неможливості важко.

Тому треба було дбати про свій куток, а це означало — починати будуватися. Звісно, будівництво — це завжди дорого, й суто на вчительську зарплату нічого не зведеш. Тож, аби мати необхідні кошти, мусиш господарювати — тримати поросят і відгодовувати бичків. А щоб господарювати, маєш вростати в систему місцевих «стосунків», адже єдиною кормовою базою для твоєї худоби може бути лише колгосп, його поля або ферми. А доступ туди дається явно ж не всім і не за гарні очі...

Твої діти тим часом ростуть собі та й ростуть. Разом із ними зростають потреби в коштах. А зарплатня твоя дуже рідко збільшується, та й то лише на якісь злиденні відсотки. Тому ти ще більше налягаєш на господарювання. І це тебе віддаляє та й віддаляє від школи, непомітно перетворює на отого Омелянового попередника, який «дітей до книжки не конопадив»...

Після 1980-х настають «буремні» 1990-ті, коли тобі по чотири-п'ять місяців або зовсім не дають зарплати, або дають її висівками чи цукром. Із ними ти йдеш на базар, бо ж цукром дитину, яка навчається в обласному центрі, не нагодуєш і не одягнеш. І на базарі зустрічаєш чи не цілі педколективи, які намагаються хоч копійки вторгувати, пропонуючи людям свої «натурзаробітки», бо ж за щось треба жити. Найпідприємливіші з колег масово залишають школу й подаються на різні заробітки, стають підприємцями або фермерами. Всі інші терплять і сподіваються, що колись та настануть для них кращі часи.

Кращі часи нібито й настають, але разом із ними приходить прагнення місцевої та центральної влади «обирати» саму себе коштом іще відносно вагомим в очах сільського населення вчительства. Педпрацівників запускають у «подвірні обходи», під час яких вони виспівують жалісливо про «донбаського сироту». Накручене тим «співом» населення на словах співчувало новітнім «погорільцям» (бо колись саме потерпілі від пожеж ходили отак по дворах), а на ділі прийшло на дільниці й зробило «погорільцем» того-таки «сироту».

Читайте також: **Як діти на окупованих територіях потайки навчаються в українських школах**

Вчителям це не допомогло. Їх уперто кидали в полум'я чергової передвиборчої кампанії, аж поки їх авторитет не було успішно спалено — від колишньої поваги до вчительства zostалися рижки та ніжки. Та й то лише в тих місцях, де педагоги виявилися непоступливими й не пішли служити владі. Таких та сама влада потім прибрала з освітньої арени, провівши «опоризацію» місцевих мереж освітніх закладів.

Що далі?

А далі вже нічого. Повний гаплик усім статусам і статкам... Адже народжуваність у сільських регіонах упала нижче за будь-який критичний рівень, тому сьогодні на межі вимирання перебувають уже навіть села, у школах яких іще зовсім недавно було по 200–300 учнів, а до першого класу щороку йшло два-три десятки дітей... За три-п'ять років у цих селах буде аж по три-п'ять першокласників. Або й менше. Тобто утримувати школи вже не буде для кого. На багатьох українських територіях поняття «сільська школа» та «сільський учитель» стануть історизмами.

...Про кого тоді співатимемо?

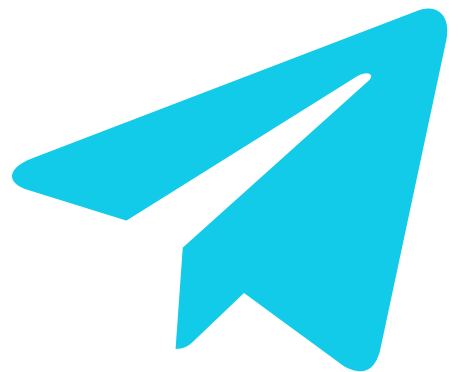
Guem di odere paedagogum fecere

(Кого боги зненавиділи, того зробили вчителем — лат.)

Михайло Девдера, учитель української мови і літератури загальноосвітньої школи I–III ступенів села Качківка Ямпільського району Вінницької області, вища кваліфікаційна категорія, вчитель-методист, нагороджений значком «Відмінник освіти»; опубліковано у виданні **ZN.ua**

Читайте також:

- **Нова школа України: можливості та виклики**
- **Фінляндія допоможе Україні з Новою українською школою**
- **Як на українську освіту вплинула війна та що робити, щоб не втратити нове покоління**
- **Як Росія викрадає українських дітей та з якими проблемами стикаються родини після їх повернення**
- **Як дивним чином призначений владою міністр плагіату Шкарлет ледь не вбив реформу освіти та які є проблеми в НУШ**
- **22 тисячі українських учителів все ще за кордоном**



Share 1

Читайте «Аргумент» в **Facebook** и **Twitter**

Если вы заметили ошибку, выделите ее мышкой и нажмите **Ctrl+Enter**.

Коментарі



НОВИНИ ПАРТНЕРІВ

РЕКЛАМА

ВІДЕО

Воїни «Альфи» СБУ — ТОП-1 серед підрозділів Сил оборони за результатами бойової роботи у квітні



Про що не можна було жартувати в СРСР



HEAVY SHOT, VAMPIRE, NEMESIS: як «Баба Яга» б'є ок*пантів



[Головна](#) [Про сайт](#) [Опитування](#)

© 2011 «АРГУМЕНТ»

Републікація матеріалів: для інтернет-видань обов'язковим є пряме гіперпосилання, для друкованих видань - за запитом через електронну пошту. **Посилання або гіперпосилання повинні бути розташовані при використанні тексту - на початку використовуваної інформації, при використанні графічної інформації - безпосередньо під об'єктом запозичення.** При републікації в електронних виданнях у кожному разі використання вставляти гіперпосилання на головну сторінку сайту argumentua.com та на сторінку розміщення відповідного матеріалу. За будь-якого використання матеріалів не допускається зміна оригінального тексту. Скорочення або перекомпонування частин матеріалу допускається, але тільки в тій мірі, якою це не призводить до спотворення його сенсу.

Редакція не несе відповідальності за достовірність рекламних оголошень, розмічених на сайті, а також за вміст веб-сайтів, на які дано гіперпосилання.

Контакт: uargumentum@gmail.com